

них закладів, театральних труп була *грунтом для появи знакових постатей національної культури* (іноді, й, світової), які, в свою чергу, своєю творчістю, життям, діяльністю запалювали яскраві «*вогнища просвіти*» в інтелектуально-мистецькому просторі краю. Очевидно, що, хоча й існує поняття «культурна провінція», однак творчість таких потужних митців, як Віктор Косенко, Борис Лятошинський, Михайло Скорульський заперечує сам факт провінційності в мистецтві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Вестник Волини [Текст]*. — [Житомир], 1907. — № 127. — 6 с.
2. *Волинская жизнь [Текст]*. — [Житомир], 1906. — № 42. — 6 с.
3. *Скорульский М. Воспоминания. Письма. Материалы [Текст] / Михаил Скорульский ; сост. Р. Н. Скорульская*. — К. : Музична Україна, 1988. — 326 с.
4. *Шимаєва К. І. Из плеяды житомирских митцев [Текст] / К. І. Шимаєва // Музыка*. — 1987. — № 4. — С. 26–28.
5. *Юзеф Турчинський [Електронний ресурс] // Видатні люди : Видатні люди України та світу, біографії цікавих особистостей ; веб-розробн., веб-дизайн. та перекл. Андрій Павлюк*. — Режим доступу : <http://famous-people.pp.ua>. — Назва з екрану.

УДК 7.071.5 : [7+78] (477.52)“195”

Інна Довжинець

МИСТЕЦЬКЕ СЕРЕДОВИЩЕ СУМЩИНИ СЕРЕДИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

Людина давно живе не в «природі», а мешкає в середовищі, антропогенно зміненому, трансформованому під впливом її діяльності. В життєвому циклі людина і навколишнє середовище утворюють постійно діючу систему «людина – довкілля» [14]. Наведене словникове визначення природного середовища цілком можна екстраполювати й на соціальну сферу життєдіяльності людини, зокрема, мистецьке середовище. Питання його формування, функціонування в складній системі впливів та взаємозв'язків на сьогодні є ще недостатньо вивче-

ним. *Актуальність* теми підтверджується активними науковими пошуками в цьому напрямі сучасного українського мистецтвознавства. Зокрема, серед останніх слід відзначити роботи дослідника К. Ю. Давидовського, в яких вивчається мистецьке середовище Києва в сучасний період [11, 12, 13]. *Метою* даної наукової розвідки є виявлення історичних умов становлення та розвитку музичної освіти на Сумщині, її вплив на формування місцевого мистецького середовища.

Серед творчих установ, які визначають «мистецьку атмосферу» будь-якого міста, одне з провідних місць належить професійним музичним навчальним закладам. Виховуючи музичну еліту, вони безпосередньо впливають на рівень концертного та творчого життя регіону, визначають вектори його подальшого культурного розвитку. Саме тут зосереджуються кращі виконавські і педагогічні кадри – «та частина інтелігенції», що, за висловом К. Давидовського, «формує “ядро” мистецького середовища» [11, с. 178]. Створення такого навчального закладу завжди є визначною подією. На Сумщині така подія відбулася в середині ХХ ст. Відповідно до наказу Міністра культури УРСР за № 273-В від 7 червня 1960 р. тут було відкрито державне музичне училище, яке «з першого року стало культурним центром міста й області» [1, с. 1]. Значна історична відстань, що розподіляє цю дату з сьогоднішнім, дає можливість осмислити і узагальнити основні етапи становлення навчального закладу, визначити головні фактори, які впливали на його розвиток, згадати тих людей, котрі стояли у витоків професійної музичної освіти на Сумщині.

З численних документів відомо, що в новоствореному училищі було відкрито шість спеціальностей: фортепіано, струнні, духові, ударні, народні інструменти та хорове диригування. Первинний план прийому становив 60 осіб¹.

Першим директором Сумського музичного училища став випускник Московського вищого училища військових капелмейстерів Червоної Армії 1946 р. Григорій Гаврилович Марченко (1924–1995)².

¹ У тому числі: фортепіано – 12, струнні інструменти – 8, духові – 8, народні – 16, диригентсько-хоровий відділ – 16.

² Після закінчення училища військових капелмейстерів (клас туби), Г. Г. Марченко проходив службу в Новосибірській школі військово-музикантських вихованців на посаді викладача спеціальних музичних дисциплін (1946–1950) та заступника

36-річний керівник був людиною дуже енергійною. Високої статури, військової виправки, елегантний і ввічливий, він особливо дисципліновано і суворо ставився до роботи. Прекрасний музикант, чудовий диригент, Г. Марченко в концертах часто керував духовим оркестром і, за спогадами сучасників, ці виступи були справжнім святом і завжди мали великий успіх у сумської публіки.

З відкриттям училища молодий директор наполегливо почав працювати над підбором викладацьких кадрів, організацією навчального процесу, створенням матеріальної бази музичного закладу³. Першим його помічником в цьому став заступник з навчальної роботи Микола Олександрович Недайхліб⁴. Високопрофесійний музикант, він в 1957 р. закінчив Київську державну консерваторію як віолончеліст (класи Г. С. Хохлова – Г. В. Васильєва). Його товаришем по навчанню був Г. Б. Авер'янов, який стажувався в аспірантурі (класи Г. В. Васильєва – Г. І. Пеккера). У музикантів зав'язалися дружні стосунки, які пізніше (в 70 рр.), коли обидва займали керівні посади музичних закладів (М. О. Недайхліб – директора Сумського музичного училища, Г. Б. Авер'янов – ректора Харківського інституту мистецтв), перейшли в творчу співпрацю. Це стало однією з перших точок перетину, які надалі поєднували два міста в мистецькому просторі.

На початку існування училище не мало власного приміщення і тимчасово розміщувалося на другому поверсі старовинної будівлі (1860 р. побудови) за адресою «Червона площа, 13»⁵. «Апартаменти»

начальника школи по учбовій частині (1950–1951). За станом здоров'я був переведений в Суми і, до призначення на посаду директора музичного училища, працював керівником оркестру Сумського артилерійського училища (1952–1956) та директором Сумської музичної школи (1956–1960).

³ За сумлінну роботу у справі підготовки спеціалістів та виховання підростаючого покоління 21 січня 1961 р. Г. Г. Марченка було премійовано іменним годинником з фонду Міністра культури УРСР.

⁴ Недайхліб Микола Олександрович (1929 р. н.) – з дня відкриття й до сьогодні працює в Сумському музичному навчальному закладі. В 1960–1964 займав посаду заступника директора з навчальної роботи, 1964–1980 – директора музичного училища, з 1980 р. веде клас віолончелі.

⁵ Нове приміщення училища (вул. Гагаріна, 18) було побудовано за спеціальним проектом і «стало до ладу у вересні 1962 року». В документах зафіксовано: «будинок 4-хповерховий, загальною площею 1785,36 кв. м. Має 52 кімнати, з них: 39 класів,

з 16 кімнат (загальною площею 264 кв. м), які до цього часу належали міськвиконкому, були відремонтовані; було закуплено мінімальну кількість музичного інструментарію. За спогадами М. О. Недайхліба, перші роки роботи училища були досить складними. Тіснота приміщення, в якому з дев'яти навчальних аудиторій тільки дві були призначені для групових занять, утрудняло складання розкладу; не вистачало класів для індивідуальних уроків та самопідготовки⁶. Заняття проводилися в дві зміни. На підготовку до музично-теоретичних дисциплін та загального фортепіано виділялося не більше трьох годин на тиждень.

Окрім організації навчального процесу, дирекція училища опікувалася й побутом студентів: одним з головних питань було забезпечення іногородніх житлом. Відсутність власного гуртожитку спонукала адміністрацію прийняти необхідні міри по розселенню студентів. Їм також виплачувалися «квартирні» – по 30 карбованців на місяць.

В училищі катастрофічно не вистачало музичного інструментарію, особливо роялів, які, на той час, неможливо було придбати в торговельних мережах. Першим з'явився кабінетний рояль «Красный Октябрь», який наказом начальника Сумського обласного управління культури Г. Мізіна [2, с. 6] було передано з балансу обласної філармонії на баланс музичного училища. Цього ж року училищу пощастило отримати й концертний рояль «BLUTNER». Це був один з трьох інструментів, закуплених Міністерством культури УРСР для музичних вузів України і, оскільки училищні площі не дозволяли розмістити достатньо габаритний інструмент на «своїй території», він знайшов тимчасовий притулок в Сумській музичній школі, зала якої стала спільною для концертів обох навчальних закладів.

З приводу придбання інструментів⁷ адміністрація училища неодноразово зверталася до Міністерства та обласного управління куль-

кабінет директора, завуча, учительська, канцелярія, бухгалтерія, бібліотека, читальна зала, комора для інструментів, радіовузол, майстерня для ремонту інструментів, гардероб. Училище має концертний зал на 300 місць та спортивний зал» [4, с. 1].

⁶ В річному звіті за 1961–1962 р. зафіксовано, що на підготовку до музично-теоретичних дисциплін та загального фортепіано виділялося не більше трьох годин на тиждень [6, с. 14].

⁷ Перелік необхідних інструментів включає 34 найменування.

тури, наполягаючи на те, що «інструменти повинні бути високоякісними, які відповідають вимогам середніх спеціальних музичних закладів, так як, наприклад, баяни Житомирської фабрики, придбані училищем через обласне управління культури, не відповідають цим високим критеріям, і навчати на них грі, по суті, неможливо» [2, с. 6].

Слід зазначити, що проблема забезпечення якісним інструментарієм залишалася однією з першочергових протягом усього початкового періоду роботи училища. Так, невирішеність питань на місцевому та республіканському рівнях змусило дирекцію музичного закладу звернутися до Міністра культури СРСР К. Фурцевої. Прохання допомогти у придбанні комплекту оркестрових духових та окремих інструментів ленінградської фабрики, особливо, туби, обґрунтовувалося тим, що жодна інша фабрика такого інструменту не випускає «і, за його відсутністю, учні змушені займатися на геліконі, що свідомо спотворює їх професійну підготовку» [5, с. 15]. В листі, зокрема, зауважується, що в оркестрових комплектах київської фабрики відсутні тромбон, туба, гобой, флейта, валторна. До того ж, «інструменти цього виробництва низької якості і не можуть бути використаними в музичному навчальному закладі для здійснення якісного процесу навчання на належному професійному рівні» [5, с. 16].

Іншою важливою проблемою була незабезпеченість училища необхідними технічними засобами (магнітофоном, програвачем, грамплатівками), нотною та іншою спеціальною літературою. З цього приводу адміністрація звертається до начальника навчальних закладів Міністерства культури УРСР А. С. Сокальського, наголошуючи, що вищезгадані технічні засоби сприятимуть «більш якісному навчанню..., тим більше, що в Сумах поки що немає ні гарного симфонічного оркестру, ні оперного театру...» [2, с. 13]⁸. Нотні видання, які закупаються через «Облкниготорг» та магазини Києва, Харкова, Москви, недостатньо забезпечують потреби училища і «було б бажано, щоб Київська та Харківська консерваторії хоч частково виділили з свого бібліотечного фонду самий мінімум нотної літератури, особливо, з фортепіано. Зокрема, твори Баха, Гайдна, Моцарта, Бетхо-

⁸ Слід зазначити, що, на жаль, ні симфонічного оркестру, ні оперного театру в м. Суми й дотепер немає.

вена, Черні, Мошковського та інші, які відповідають програмним вимогам⁹. Оскільки періодичність цих видань дуже рідка і придбати їх в теперішній час просто неможливо» [2, с. 14].

Проте, незважаючи на всі ці побутові труднощі, що значно ускладнювали педагогічний процес, молодий колектив викладачів училища творчо працював зі студентами, надавав методичну допомогу музичним школам міста і області, проводив активну концертну діяльність. За своїми віковими показниками колектив дійсно був достатньо «юним». В основному це були спеціалісти, що закінчили вузи в 1960 р., деякі ж з викладачів ще навчалися у вищих закладах заочно. Особливо важливим є той факт, що переважна більшість з них були випускниками Харківської консерваторії¹⁰.

Так, усі складнощі формування фортепіанного відділу училища перейняли на себе дві блискучі піаністки, які напередодні завершили навчання у ХДК¹¹ – Л. В. Пустовойтова (клас проф. Б. О. Скловського) і Л. Я. Ольшанська (клас проф. А. Л. Лунца). Сокурсниці завжди змагались в успіхах у навчанні¹², із завзятістю підкорюючи вершини виконавської майстерності. Як кращі студентки, на старших курсах вони вже працювали концертмейстерами в консерваторії, сподіваючись залишитись на роботі в рідній *Alma mater*. Але «розподіл» круто змінив їх долю, спрямувавши на підняття музичної освіти Сумщини. Стосовно такої дирекція СДМУ¹³ в листі до Міністерства культури УРСР повідомляла, що на 1960–1961 навчальний рік училище

⁹ В переліку необхідних нот: Й. С. Бах – ХТК, I та II томи, «Англійські» та «Французькі» сюїти; Й. Гайдн, В. А. Моцарт, Л. Бетховен – сонати; К. Черні – етюди ор. 299 (I–IV зошити), ор. 740 (I–II зошити); М. Мошковський – 15 етюдів, а також твори з курсу фортепіанного ансамблю [2, с. 14].

¹⁰ Харківська державна консерваторія діяла до 1963 р. Пізніше консерваторію і театральний інститут було перетворено на окремі музичний і театральний факультети у складі новоствореного Харківського державного інституту мистецтв ім. І. П. Котляревського.

¹¹ Харківська державна консерваторія.

¹² До вступу в консерваторію Л. В. Пустовойтова навчалася в Харківському музичному училищі, а Л. Я. Ольшанська – в Харківській музичній середній спеціальній школі-десятирічці, які на той час знаходилися в одному приміщенні. Це давало учням змогу спілкуватися і слідувати за професійними успіхами один одного.

¹³ Сумське державне музичне училище.

забезпечено всього двома викладачами спеціального фортепіано з вищою освітою [2, с. 11]. Через деякий час його фортепіанний відділ поповнився ще трьома представниками харківської школи. В 1962 р. на роботу в Сумське музичне училище прийшли Л. М. Зайцева та студенти-заочники II курсу А. О. Льдов і Н. С. Бабкіна (Н. С. Льдова).

Серед головних проблем періоду становлення навчального закладу була нестача висококваліфікованих кадрів. В зв'язку з цим, деякі предмети тимчасово викладали педагоги без необхідної освіти. Наприклад, клас баяна на початку вів викладач Сумської музичної школи Н. М. Іваненко, який не мав закінченої середньої освіти, але мав великий досвід педагогічної роботи [2, с. 11]. На довгі роки незамінним для училища став і викладач класу контрабаса Абрам Соломонович Кренгауз (1900–1991). У Сумському музичному училищі він працював майже 30 років (1961–1989). Освіта музиканта становила всього два курси ленінградської Музпрофшколи (1939), проте неабиякий педагогічний талант дозволяв йому виховувати виконавців, які неодмінно вступали до вищих навчальних закладів Москви, Ленінграда, Києва та інших міст Радянського Союзу. Сьогодні вони з успіхом працюють в провідних вузах¹⁴ та музичних колективах усього світу.

Наслідком кадрових проблем в училищі було надмірне перевантаження викладачів учбовими годинами. Педагоги з фортепіано іноді виконували до чотирьох річних ставок навантаження. За спогадами Л. В. Пустовойтової, коли викладачі, які були студентами-заочниками, від'їжджали на сесію, навантаження доходило до 90 годин на тиждень. Працювали кожний день з 8.00 до 20.00 з 45-хвилинною перервою на обід, у неділю – з 10.00 до 16.00. Звертаючи на це, вражаючим є той факт, що піаністи іще й виступали з сольними концертами, приймали участь у різних творчих акціях в якості ансамблістів та концертмейстерів. Про високий рівень цих заходів свідчать програми філармонічних концертів Л. Я. Ольшанської і Л. В. Пустовойтової, які включали твори Ф. Шопена (вальси, «Фантазія-експромт»), Ф. Ліста («Канцона, «Тарантела»), С. Прокоф'єва («Скерцо»), Л. Бет-

¹⁴ Серед випускників класу А. С. Кренгауза обдарований виконавець-соліст та ансамбліст, методист, старший викладач кафедри оркестрових струнних інструментів ХНУМ ім. Котляревського С. Г. Мельник.

ховена (Соната ор. 57 f-moll «Appassionata» (ч. I), С. Франка (соната A-dur для скрипки і фортепіано), П. Чайковського (Тріо a-moll «Пам'яті великого художника») та ін. [5, с. 20]. У 1963–1964 навчальному році Л. В. Пустовойтова спромоглася дати навіть два сольних концерти у двох відділеннях з програмою: 12 «Етюдів» Ф. Шопена ор. 10 і 12 «Прелюдій» С. Рахманінова ор. 23 [8, с. 11].

Активне концертне життя вирувало й на оркестровому відділі. Щорічно з яскравими програмами скрипкової музики в філармонії виступала його фундаторка – Л. Б. Черткова¹⁵. За спогадами учнів, Лія Бенціонівна була високопрофесійним педагогом-виконавцем. Дуже кропітка і педантична в класі, вона вимагала від студентів чіткого прочитання авторського тексту, досконалого виконання всіх скрипкових штрихів. Її покази на уроках вирізнялися блискучою майстерністю, захоплювали та заохочували до навчання. Щоденні ранкові самостійні заняття дозволяли Л. Б. Чертковій завжди знаходитися в чудовій виконавській формі, проводити уроки на рівні високоякісних майстер-класів.

Важливо відзначити, що відкриті концерти для викладачів Сумського музичного училища на той час були нормою і, відповідно до рішення педагогічної ради (від 14.02 1963 р.), планувалися в роботі кожного фахівця [7, с. 13]. Так, в листі до начальника відділу учбових закладів Міністерства культури УРСР І. А. Енгстрема, дирекція навчального закладу акцентує, що вимушена велика педагогічна завантаженість «заважає підвищенню виконавського рівня викладачів. Молоді спеціалісти, які по закінченню консерваторії успішно виступали, через три, чотири роки роботи можуть втратити свою виконавську форму». Проте перед кожним музикантом «поставлене завдання протягом року виступити в концерті з сольною програмою або в ансамблі» [9, с. 6].

Виконуючи ці настанови, успішно концертували педагоги оркестрового відділу: М. С. Борщ (скрипка)¹⁶, О. М. Гаршин (труба)¹⁷ –

¹⁵ Черткова Лія Бенціонівна – в 1950 році закінчила Київську консерваторію. До роботи в училищі працювала викладачем Сумської музичної школи.

¹⁶ Борщ Микола Сергійович – закінчив Харківську консерваторію (1955), клас скрипки. Працював в Сумському музичному училищі з 1962 р. В 1965–1966 рр. – завуч училища, 1967–1968 рр. – завуч музичної студії при СДМУ.

¹⁷ Гаршин Олексій Михайлович – закінчив Харківську консерваторію (1960), клас

обидва випускники Харківської консерваторії, М. Ш. Брейтман (кларнет)¹⁸. Не поступалися їм і «народники»¹⁹. Майже всі викладачі цього підрозділу були випускниками Харківської консерваторії: Л. М. Колеснікова (баян, 1963)²⁰, М. Д. Федієнко (балалайка, 1963), С. С. Завальний (баян, 1965)²¹. Свою педагогічну діяльність розпочинав серед них і професор Харківського національного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського, заслужений діяч мистецтв України Анатолій Павлович Гайденко. По закінченні консерваторії (баян, 1963), він протягом 10 років набував педагогічного досвіду в Сумському музичному училищі, викладаючи баян, диригування, ознайомлення з інструментами, ансамбль, педагогічну практику та інші предмети. Велике педагогічне навантаження він поєднував з роботою завідуючого відділом, пізніше – завуча училища (1967–1968), також виступав в концертах як соліст та диригент народного оркестру²².

Активне творче життя колективу училища, безумовно, мало великий вплив на мистецьку атмосферу міста. Жодне свято, жодна визначна подія не обходилися без участі музичного закладу. Особливо часто виступали творчі колективи, яких вже в перші роки роботи училища було створено сім: симфонічний, духовий, естрадний, народний

труби. Все своє життя пропрацював в Сумському музичному училищі. Стояв у витоків навчального закладу, був засновником класу духових інструментів. Деякий час працював зав. оркестровим відділом.

¹⁸ Брейтман Михайло Шмулевич – випускник Одеської консерваторії (1963), клас кларнета. За розподілом з цього ж року працював в Сумському музичному училищі.

¹⁹ Народний відділ остаточно сформувався в 1963 р. (зав. відділом Плахтій Віктор Миколайович – у 1960 р. закінчив Одеську державну консерваторію ім. А. В. Нежданової (клас баяна). З цього ж року був призначений на посаду викладача Сумського державного музичного училища.

²⁰ Колеснікова (Чурюкіна) Лідія Миколаївна – в 1963 р. закінчила Харківську державну консерваторію по спеціальності «баян». З тих пір й до сьогодні працює викладачем в Сумському вищому училищі мистецтв і культури ім. Д. С. Бортнянського.

²¹ По одному року на народному відділі працювали: Масной Олексій Олексійович – випускник Київської державної консерваторії ім. П. І. Чайковського (баян, 1962) та В. М. Сергіїв.

²² Пізніше А. П. Гайденко закінчив композиторський факультет Харківського державного інституту мистецтв ім. І. П. Котляревського, де і залишився працювати на кафедрі народних інструментів.

оркестри, унісон скрипалів, оркестр баянів і два хори – загальноучилищний та диригентсько-хорового відділу. Яскраві мистецькі акції, які проводило музичне училище, привертало велику увагу громадськості міста, «сприяли піднесенню музичної культури» [5, с. 20]. На звітному концерті, що підвів підсумок першого року роботи закладу (16 травня 1961 р.), в обласній філармонії були присутні 600 слухачів. Концерт пройшов на високому професійному рівні і мав великий успіх у публіки [4, с. 20]²³.

Поряд з творчими подіями, вагомим внеском у формування місцевого мистецького середовища була робота викладачів музично-теоретичних дисциплін. В роки становлення закладу у ньому працювало подружжя Дубравіних – випускників Київської консерваторії²⁴. Дещо пізніше (1963) цей «диптих» розбавила молодий спеціаліст з Харкова – Л. О. Заїка.

В умовах нестачі музично-теоретичної літератури, слабкої бази аудіоматеріалів викладачі намагались якнайбільш розвинути загальну культуру учнів, поглибити їх музичні знання. В допомогу ним адміністрацією училища в перші ж місяці роботи закладу був закуплений кінопроектор, і заняття проводились з переглядом відеофільмів опер та балетів.

Доброю традицією того часу стали систематичні відкриті лекції викладачів-теоретиків перед студентами і громадськістю міста. Присвячені визначним музичним подіям, творчості окремих композиторів, ці заходи, що нерідко поєднували «мистецьке слово» і «живе виконання», мали велике значення. Як підкреслюється в документах, вони «сприяли розповсюдженню музичних знань і підвищенню загальної культури населення в цілому» [5, с. 21].

²³ Крім концертних залів міста та області, учні та викладачі училища також часто виступали по обласному радіо та міському телебаченню, про що свідчать архівні документи.

²⁴ Дубравіна Валентина Григорівна – у 1960 р. закінчила Київську державну консерваторію (музично-теоретичний відділ) і була призначена на посаду викладача теорії музики Сумського державного музичного училища.

Дубравін Валентин Володимирович розпочав свою педагогічну діяльність іще студентом-заочником IV курсу Київської державної консерваторії ім. П. І. Чайковського. З дня відкриття Сумського музичного училища викладав в ньому цикл музично-теоретичних дисциплін.

В галузі початкової музичної освіти важливою подією стало відкриття при Сумському музичному училищі безкоштовної дитячої студії для талановитих учнів. Рішення про її створення було прийнято педагогічною радою училища в січні 1961 р. [3, с. 15], і вже у вересні цього ж року на навчання було прийнято 22 юних музиканта.

Студія виявилася прекрасною базою для педагогічної практики студентів. Площадкою ж для випробовування їх виконавської майстерності став кінотеатр ім. Т. Г. Шевченка. Завдяки розформуванню естрадного оркестру, що існував при кінозакладі, звільнилася естрада, і двічі на тиждень (по середах і суботах), за 30 хвилин до початку двох вечірніх сеансів, на ній виступали студенти училища. Таке «безпосереднє» спілкування з непередбаченою публікою було, мабуть, не дуже зручним для концертантів, проте учні набували необхідного виконавського досвіду. З іншого боку, концерти мали просвітницький характер – залучали широкого слухача до прекрасного світу музичного мистецтва.

Аналізуючи фактори, що впливали на формування сумського мистецького середовища, відзначимо важливу роль в цьому процесі Харківського інституту мистецтв ім. І. П. Котляревського. Вуз, що географічно був найближчим, не тільки «поставляв» висококваліфіковані музичні кадри, які вже в перші роки становили 50 % від загального складу викладачів училища²⁵. Він був куратором, помічником у вирішенні методичних проблем, наставником в багатьох питаннях. Так, тільки в початковий період роботи Сумського музичного училища його відвідали з метою надання методичної допомоги провідні фахівці ХДІМ: професор кафедри спеціального фортепіано Б. О. Скловський, доцент кафедри хорового диригування А. А. Мірошникова, доцент кафедри народних інструментів Л. М. Горенко, доцент оркестрової кафедри Г. В. Заславський, старший викладач кафедри спеціального фортепіано А. Г. Кондраніна, старший викладач кафедри вокалу О. П. Петрова, кафедри спеціального фортепіано Р. П. Папкова, викладач Г. А. Геносян, викладач Е. Д. Цукурова. Були проведені творчі зустрічі педагогічного і учнівського колективу училища зі старшим викладачем кафедри народних інструментів В. Я. Підгорним, доцен-

²⁵ В наступні роки ця кількість поступово збільшувалася.

том кафедри спеціального фортепіано Н. О. Єщенко, старшим викладачем кафедри народних інструментів М. В. Чекмарьовим [8, с. 16].

Найбільш тісні професійні і творчі стосунки склалися у сумчан зі старшим викладачем кафедри теорії музики і композиції ХДІМ П. П. Калашником. Він часто приїжджав в училище в цілях методичної підтримки, неодноразово був головою державної екзаменаційної комісії, яку в різні роки також очолювали кандидат мистецтвознавства, доцент З. Б. Юферова, доцент кафедри спеціального фортепіано М. О. Єщенко, викладач кафедри спеціального фортепіано В. І. Лозова та ін. Пізніше, у 1968 р., наказом Міністра культури УРСР (№ 246 від 29 квітня) «Про організацію методичного керівництва музичними училищами з боку музичних вузів» Сумське музичне училище було закріплене за Харківським державним інститутом мистецтв ім. І. П. Котляревського [10, с. 33–34], тому подальші зв'язки між навчальними закладами виявляються ще більш тісними.

Отже, узагальнюючи початковий період роботи Сумського музичного училища, результатом якого став перший випуск фахівців, можна зробити *висновок*, що за цей час заклад досяг значних успіхів у навчальному процесі і загальнокультурній діяльності, впевнено заявив про себе на музичних теренах Сумщини, ставши однією з домінант її мистецького простору. Це було обумовлено, з одного боку, колективною «енергією молодості», що натхненно долала усі перешкоди у прагненні до творчої реалізації, досягненні найбільших висот педагогічного олімпу. З іншого – значною підтримкою одного з найкращих мистецьких вузів України – Харківського державного інституту мистецтв ім. І. П. Котляревського, який всіляко допомагав колективу училища у його професійному зростанні.

Наприкінці хотілося б зауважити, що в 2010 р. Сумське музичне училище ім. Д. С. Бортнянського мало святкувати своє 50-річчя, проте ця дата пройшла непоміченою. Після об'єднання в 1997 р. музичного і культосвітнього училищ в один навчальний заклад СВУМіК²⁶, який, до речі, унаслідував ім'я видатного українського композитора, керівництво ВНЗ вважає, що Сумське музичне училище припинило своє існування, і згадувати про нього немає сенсу. Однак така точка

²⁶ Сумське вище училище мистецтв і культури ім. Д. С. Бортнянського.

зору нівелює значущу роль профільного музичного закладу в історії розвитку класичної музичної освіти на Сумщині. А шкода! Адже тільки повага і вшанування свого минулого є запорукою подальшого творчого зростання і великого мистецького майбутнього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Державний архів Сумської області, м. Суми. Ф. Р-7248. Сумское областное управление культуры. Сумское государственное музыкальное училище. Оп. 1. 1960–1984 гг., 1988–1997 гг. Предисловие к описи Сумского государственного музыкального училища, С. 1–2.

2. Державний архів Сумської області, м. Суми. Ф. Р-7248. Сумское областное управление культуры. Сумское государственное музыкальное училище. 1960–1984 гг., 1988–1997 гг. Оп. 1. Спр. 1. Приказы и распоряжения областного управления культуры, относящиеся к деятельности училища, 16 июня – 13 декабря 1960 г., 32 арк.

3. Державний архів Сумської області, м. Суми. Ф. Р-7248. Сумское областное управление культуры. Сумское государственное музыкальное училище. 1960–1984 гг., 1988–1997 гг. Оп. 1 Спр. 2. Протоколы заседаний педагогического совета, 26 августа 1960 г. – 1 марта 1962 г., 34 арк.

4. Державний архів Сумської області, м. Суми. Ф. Р-7248. Сумское областное управление культуры. Сумское государственное музыкальное училище. 1960–1984 гг., 1988–1997 гг. Оп. 1 Спр. 3. Годовой отчет о работе музыкального училища, 1960 г., 11 арк.

5. Державний архів Сумської області, м. Суми. Ф. Р-7248. Сумское областное управление культуры. Сумское государственное музыкальное училище. 1960–1984 гг., 1988–1997 гг. Оп. 1 Спр. 7. Приказы и распоряжения областного управления культуры, касающиеся деятельности училища, 13 апреля – 13 июня 1962 г., 24 арк.

6. Державний архів Сумської області, м. Суми. Ф. Р-7248. Сумское областное управление культуры. Сумское государственное музыкальное училище. 1960–1984 гг., 1988–1997 гг. Оп. 1. Спр. 8. Годовой отчет о работе училища за 1961–1962 гг, 17 арк.

7. Державний архів Сумської області, м. Суми. Ф. Р-7248. Сумское областное управление культуры. Сумское государственное музыкальное училище. 1960–1984 гг., 1988–1997 гг. Оп. 1 Спр. 12. Протоколы заседаний педагогического совета, 4 октября 1962 г. – 27 мая 1963 г., 26 арк.

8. Державний архів Сумської області, м. Суми. Ф. Р-7248. Сумское областное управление культуры. Сумское государственное музыкальное училище. 1960–1984 гг., 1988–1997 гг. Оп. 1. Спр. 19. Отчет о работе музыкального училища, 1963 г., 18 арк.

9. Державний архів Сумської області, м. Суми. Ф. Р-7248. Сумское областное управление культуры. Сумское государственное музыкальное училище. 1960–1984 гг., 1988–1997 гг. Оп. 1. Спр. 44. Информация о деятельности музыкального училища, 1967 г., 50 арк.

10. Державний архів Сумської області, м. Суми. Ф. Р-7248. Сумское областное управление культуры. Сумское государственное музыкальное училище. 1960–1984 гг., 1988–1997 гг. Оп. 1 Спр. 49. Приказы и распоряжения Министерства культуры, относящиеся к деятельности училища, 9 января – 30 декабря 1968 г., 84 арк.

11. Давидовський К. Ю. Значення творчої діяльності закладів музичної освіти у формуванні сучасного мистецького середовища [Текст] / К. Ю. Давидовський // Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал. — К. : Міленіум, 2011. — № 4 — С. 177–181.

12. Давидовський К. Ю. Мистецькі проекти Київського інституту музики ім. Р. М. Глієра у формуванні культурно-мистецького середовища Києва [Електронний ресурс] / К. Ю. Давидовський. — Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/mz/2009_16/37.pdf.

13. Давидовський К. Ю. Фестиваль мистецтв «Шевченківський березень» у культурно-мистецькому середовищі Києва [Текст] / К. Ю. Давидовський // Музичне мистецтво і культура. — Одеса : ВПП «Друкарський двір», 2011. — Вип. 13. — С. 189–200.

14. Навколишнє природне середовище [Електронний ресурс] // Вікіпедія. — Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Навколишнє_природне_середовище.